

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XX

(Ayrıbasım / Offprint)

MERSİN
2012

KAAM YAYINLARI
OLBA
XX

© 2012 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO, PROQUEST
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün (DAI) Kısaltmalar Dizini'nde 'OLBA' şeklinde yer almaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere, yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.

Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu taktirde basılacaktır.

Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

Redaktion: Arş. Gör. Deniz Kaplan (MA)

OLBA'nın yeni sayılarında yayımlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses

Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: sdurugonul@gmail.com
kaam@mersin.edu.tr

Baskı / Printed
BİLTUR Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Tel: +90 216 444 44 03 www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 15690

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XX

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XX

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN

2012

İçindekiler/Contents

Okşan Başoğlu

*Nevşehir/Camihöyük Hellenistik-Roma Dönemi İnsanlarının Sağlık Sorunları
(Health Problems of the Hellenistic-Roman Period Population in
Nevşehir-Camihöyük)* 1

Mehmet Nezir Aytacılar – Candan Kozanlı

*“Hellespontos İşliği” ve Parion Buluntuları
(“Hellespontos Workshop” and the Parion Finds)* 27

İlkan Hasdağlı

*The Assessment of the 4th Century B.C. Finds from Three Wells Uncovered at
Clazomenae HBT (Hamdi Balaban Tarlastı) Sector
(Klazomenai HBT Sektörü'nde (Hamdi Balaban Tarlastı) Açığa Çıkarılan
Üç Kuyuda Ele Geçen M.Ö. 4. Yüzyıl Buluntularının Değerlendirilmesi)* 119

Fatma Bađdatlı Çam

*Kyme Nekropolünden Figürlü Bir Mezar Steli
(A Figured Grave Stele from the Necropolis of Kyme)* 165

Deniz Kaplan

*Diokaisareia'daki (Dağlık Kilikia) Podyumlu Tapınak İçin Tarihleme ve
Kült Önerisi
(Suggestions on the Dating and Cult of the Diokaisareia Podium Temple)* 183

Münteha Dinç

*Tralleis Hamamı'ndan Deniz Thiasos'u Tasvirli Kabartmalar
(Reliefs of a Marine Thiasos from the Tralleis Bath)* 201

Cevat Başaran – H. Ertuđ Ergürer

*Parion Odeion'u (Bouleuterion?) 2010 Çalışmaları ve Odeion'da Bulunan
Seramikler
(2010 Excavations at Parion: the 'Odeion' (Bouleuterion?) and its
Ceramic Finds)* 245

Ercan Ařkın

*Korykos (Dağlık Kilikia) Sütunlu Caddesi ve Kuzey Kapısı
(The Colonnaded Street and the North Gate of Korykos (Rough Cilicia))* 291

Erkan Alkaç	
<i>Korykos (Kilikia) Yüzey Araştırmalarında Bulunan LRI Amphoraları</i> <i>(LRI Amphoras of Korykos (Cilicia) Revealed During Surveys)</i>	323
N. Eda Akyürek Şahin	
<i>Bithynia'dan Yeni Zeus Bronton Adakları</i> <i>(Neue Weihungen für Zeus Bronton aus Bithynien)</i>	345
Murat Arslan	
<i>Küçük Asya Yerel Historiograflarına Bir Örnek:</i> <i>Herakleia Pontike'li Memnon ve Eseri</i> <i>(An Example of Local Asia Minor Historiographers:</i> <i>Memnon of Heraclea Pontica and his Work)</i>	383
Ayşe Aydın	
<i>Silifke Müzesi'nden Figürlü Bir Duvar Nişi Bloğu</i> <i>(A Figured Wall Niche Block from the Silifke Museum)</i>	407
Hatice Özyurt Özcan	
<i>Muğla, Bodrum ve Milas Arkeoloji Müzeleri'ndeki Orta Bizans</i> <i>Dönemine Ait Bir Grup Litürjik İşlevli Taş Eser</i> <i>(A Group of Liturgical Pieces of the Middle Byzantine Period at the Muğla,</i> <i>Bodrum and Milas Archaeological Museums)</i>	427
Adnan Diler – Hatice Özyurt Özcan	
<i>Byzantine Period in Kedreai (Sedir Island): Churches</i> <i>(Kedreai'nin Bizans Dönemi: Kiliseler)</i>	453
Ayça Tiryaki	
<i>Rhodiapolis Piskoposluk Kilisesi'ne Ait Bir Grup Korkuluk Levhası</i> <i>(A Group of Parapet Slabs from the Rhodiapolis Episcopal Church)</i>	493

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI ‘OLBA’

Kapsam

Olba süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

‘Olba’; Antropoloji, Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Nüvizmatik ve Erken Hıristiyanlık Arkeolojisi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba’nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, Word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, Times New Roman (PC ve Macintosh) harf karakteri kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD’ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. “Bibliyografya ve Kısaltmalar” bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., “Inchriften aus dem Museum von Denizli”, Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)
Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)
Oppenheim 1973, 9, lev. 1

Diğer Kısaltmalar

age.	adı geçen eser
ay.	aynı yazar
vd.	ve devamı
yak.	yaklaşık
v.d.	ve diğerleri
y.dn.	yukarı dipnot
dn.	dipnot
a.dn.	aşağı dipnot
bk.	bakınız

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece “fig” kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD’ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktıları alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde yaklaşık 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce yada Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelimelik Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir.
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve bir kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

MERSIN UNIVERSITY
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY'
JOURNAL 'OLBA'

Scope

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on antropology, prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (and ancient languages and cultures), ancient history, numismatics and early christian archeology.

The studies select their material from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean and Near East also form the content of Olba.

Publishing Principles

1. a. Articles should be written in word programs.
b. The text should be written in 10 puntos 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnote s should be written in 9 puntos.
c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continous numbering.
d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be located to yhe CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, New York

Bibliography (for articles):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl. 1

Miscellaneous Abbreviations:

op. cit.	in the work already cited
idem	an author that has just been mentioned
ff.	following pages
et al.	and others
n.	footnote
see	see
infra	see below
supra	see above

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and one copy of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

SİLİFKE MÜZESİ'NDEN FİĞÜRLÜ BİR DUVAR NİŞİ BLOĞU

Ayşe AYDIN*

ABSTRACT

A Figured Wall Niche Block from the Silifke Museum

This paper examines the preserved upper part of an arched wall niche made of limestone which is exhibited/preserved today in the Silifke Museum.

This piece is very attractive with its encircled Malta crosses, dolphin, fish and eagle figures. The dolphin is neither mentioned in the Old nor in the New Testament, but the church priests due to ancient tradition mention the dolphin dealing with its love for people, its playfulness and speed. Dolphins are seen in Christianity as the king of the fish and symbolize all the creatures living in the sea and Jesus as "The protector". Dolphins jumping in water are also considered as the symbol of the newly baptized Jesus. The fish above the niche block arch of which two are smaller than the other two, must have been made according to the the New Testament in which the fish in the water symbolize the baptized believers. The eagle apparent inside the niche, seen on both Early Christian-Byzantine sarcophagai and Coptic tombstones, symbolize immortality and the believers who hope to be resurrected after death, just like Jesus. Sometimes this figure is also accompanied by a monogram of Jesus depicted in a wreath or just the wreath with no monogram.

Similar examples for the block with niche at the Silifke museum are the wall niches with commonly have a rounded upper part which are found mostly in the religious and rarely in the civil buildings of the Early Christian-Byzantine period architecture of Egypt and Syria. The narthexes in the churches of the Cilician-Isaurian region have small plain wall niches without any decoration. It is considered that these niches called as "Colymbion" contained sacred water. Niches

* Prof. Dr. A. Aydın, Muğla Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 48000 Kötekli-Muğla. E-posta: ayseaydin70@gmail.com

Eseri çalışmam için gereken izni veren Silifke Müze Müdürü İ. Öztürk'e, eserin çizimini yapan A. Yaman'a, makalenin kütüphane çalışmasının DAAD aracılığıyla Göttingen Georg-August Üniversitesi, Hıristiyan Arkeolojisi ve Bizans Sanat Tarihi Bölümü kütüphanesinde gerçekleşmesini sağlayan Prof. Dr. A. Arbeiter'e çok teşekkür ederim.

similar to the ones seen in the churches of Egypt can be seen on the West side of the Eastern Church at the Alahan Monastery.

The edges and back of the block with the niche are left rough and this indicates the use of the block in a wall construction. It is possible that this piece was used in a church as seen in the Alahan example, in a grave structure or in another type of structure such as a Baptisterion.

The iconographic program consisting of greek crosses, dolphins, fishes and an eagle with its wings spread is a common feature of sacred architecture throughout the early Christian and Byzantine Eastern Mediterranean, including Isauria (East Church of Alahan Manastiri). It will be argued that for stylistic reasons, the niche has to be dated to the first half or around the middle of the 6th century.

Keywords: Silifke Museum, Kilikia-Isauria, Wall Niche, Dolphin, Eagle, Malta Cross.

ÖZET

Silifke Müzesi bahçesinde, kireçtaşıdan bir duvar nişinin yuvarlak kemerli üst bloğu bulunmaktadır. Kemer alınlığının köşelerinde çift daire içine alınmış birer Malta haçı vardır. Soldaki haçın yarısı kırıktır. Kemer alınlığının ortasında ise birbirlerine yönelmiş, antitetik iki yunus balığı yer alır. Yunusların açık ağızları birbirlerine dokunur. Bu dokunuştan oluşan alanda dört yapraklı küçük bir çiçek bulunmaktadır. Yunusların altında, niş kemerinin ise hemen üzerindeki alanda farklı yönler hareket eden dört küçük balık tasvir edilmiştir. Çift kemerli nişin ortasında ise başı tahrip olmuş bir kartal figürü vardır. Alt bölümü tahrip olan bir kaide üzerindeki kartal, tüyleri yivlerle belirtilen kanatlarını iki yana açmıştır.

Silifke Müzesi'ndeki yuvarlak kemerli nişe sahip blok taş, balık ve kartal figürleriyle dikkat çekicidir. Eski ve Yeni Ahit'te yer almayan, Kilise Babaları tarafından Antik geleneğe bağlı olarak sadece insan severlikleri, oyuna düşkünlükleri ve hızlı olmalarıyla konu edilen yunus, Hıristiyan inancında balıkların kralıdır ve denizde yaşayanları sembolize eder. Yunus, koruyucu sıfatı ile İsa'yı simgeler. Suyun içinde sıçrayan yunus, inancını sevinçle, mutlulukla yaşayan henüz vaftiz edilmiş İsa'nın sembolü olarak da kabul edilir.

Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nde Silifke Müzesi'ndeki blok taşın niş kemeri alınlığındaki gibi yunus balıklarının antitetik olarak tasvir edildikleri mezar taşları, altınlar, sütun başlıkları vardır. Yunuslar arasında ölü büstü, çiçek, rozet, çam kozası, yaba ya da haç motifine yer verilmiştir.

Silifke Müzesi'ndeki blok taşın niş kemeri üzerindeki ikisi küçük dört balık tasviri Yeni Testament'teki anlatıma göre yapılmış olmalıdır. Burada su içindeki balık ifadesi, vaftiz edilmiş inananlar için kullanılmıştır.

Nişin içinde de görülen kartal, Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi lahitlerinde ve Kıpti mezar taşlarında ölümsüzlüğü, İsa gibi öldükten sonra dirilmeyi ümit eden inananları sembolize eder, bazen çelenk içindeki İsa monogramıyla birlikte ya da sadece bir çelenkle verilir.

Silifke Müzesi'ndeki nişli blok taşın benzerleri Mısır ve Suriye Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi Mimarisi'nde özellikle dini, az da olsa sivil yapılarıdaki üst bölümü genellikle yuvarlak kemerli duvar nişleridir.

Kilikya-İsaurya Bölgesi'ndeki bazı kiliselerin nartheklerinde küçük boyutlarda, sade, herhangi bir bezeme unsuru olmayan duvar nişleri yer alır. Kolymbion olarak adlandırılan bu tür nişlerin içinde, kutsanmış su olduğu kabul edilir.

Mısır kiliselerindekine benzer duvar nişleri ise bölgede Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephesinde görülür.

Silifke Müzesi'ndeki nişli blok taşın üstü, kenarları ve arkasının kabaca bırakılmış, işlenmemiş olması, onun bir duvar örgüsü içinde yer aldığını gösterir. İçinde kartal, kemer alınlığı üzerinde yunus ve balık figürleriyle daire içinde haç motifine yer veren nişli blok taş, duvar nişinin üst bölümünü oluşturmuştur. Nişin üst bölümü gibi yarım daire planlı alt bölümünü oluşturan blok taş ise günümüze ulaşmamıştır. Böyle bir duvar nişinin hangi yapının duvar örgüsünde yer aldığını gösterecek veri bulunmamaktadır. Alahan örneği gibi bir kilisede ya da bir mezar yapısı veya vaftizhane gibi başka bir yapıda da kullanılmış olabilir.

Silifke Müzesi'ndeki blok taşın nişi içinde yer alan kartal figürü, plastik etkili yüksek kabartma verilmesiyle 6. yüzyılın ilk yarısında yapılan figürlü tasvirlerle aynı grupta değerlendirilebilir. Kemer alınlığındaki balık figürleri ise alçak kabartma tekniğinde olabildiğince yumuşak vücut biçimlenişleri, azaltılmış vücut detayları ve hareket halinde verilmesiyle 6. yüzyıl ortasına tarihlendirilen tasvirlerle ortak özelliklere sahiptir.

Silifke Müzesi'nde bulunan bir duvar nişinin üst bölümüne ait figürlü blok taş, üzerindeki figürlerin üslup özellikleriyle 6. yüzyıl ilk yarısı ya da ortasına tarihlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Silifke Müzesi, Kilikya-İsaurya, Duvar Nişi, Yunus, Kartal, Balık, Malta Haçı.

Silifke Müzesi bahçesinde, kireçtaşından bir duvar nişinin üst bloğu bulunmaktadır. Blok taşın içinde yuvarlak kemerli bir niş, kemer alınlığının köşelerinde ise alçak kabartma tekniğinde çift daire içine alınmış birer Malta haçı vardır (fig. 1-3)¹. Soldaki² haçın yarısı, taşın bu bölümü kırıldığı için yok olmuştur (fig. 2). Daire içindeki haçlarla sınırlanan alanda yine alçak kabartma tekniğinde birbirlerine yönelmiş iki yunus balığı görülür (fig. 3-4). Gözleri belirgin olan balıkların aşağı ve yukarda ikişer yüzgeci vardır. Hareket halinde izlenimi verecek şekilde balıkların kuyrukları yukarıda verilmiştir. Yunus balıklarının açık ağızları birbirlerine dokunmakta ve bu dokunuştan oluşan alanda dört yapraklı küçük bir çiçek

¹ Eserin Ölçüleri: Yüksek: 42 cm. E: 59 cm. D: 36 cm. Nişin Ç: 40 cm. D: 21 cm.

² Yönler izleyiciye göre belirtilmiştir.

bulunmaktadır. Niş kemerinin üzerinde, yunusların ise hemen altındaki alanda farklı yönlerde hareket eden dört küçük balık tasvir edilmiştir (fig. 3-4). Yunusların altındaki kuyrukları birleşik iki küçük balık, ters yönlerde hareket etmektedir. Diğer ikisine kıyasla daha büyük iki balıktan soldaki, merkezde yer alan balıklara yani sağa doğru, diğeri ise sağdaki haçlı daireye doğru hareket etmektedir. Bütün balıkların iki çatallı kuyrukları vardır ve gözleri belirgindir.

Çift kemerli nişin ortasında ise başı tahrip olmuş bir kartal figürü vardır. Alt bölümü tahrip olan bir kaide üzerindeki kartal, tüyleri yivlerle belirtilen kanatlarını iki yana açmıştır (fig. 1-3).

Nişli Bloğun Bezeme Programı ve İkonografik Açından Değerlendirilmesi

Silifke Müzesi'ndeki yuvarlak nişe sahip blok taş, balık ve kartal figürleriyle dikkat çekicidir.

Genel anlamda bakıldığında deniz ve içinde yaşayanlara yer veren konu ve sahnelerin sorunsuz, neşeli, keyifli, huzurlu bir hayatı ifade ettikleri kabul edilir. M.Ö. 4. yüzyıldan başlayarak şans sembolü olarak kullanılan deniz ve yaşayanlarına ait sahneler, Roma Sanatı'nda lahitlerde, özellikle resmî ve özel hamamların taban döşemelerinde yer alır³. Aynı konulu geleneksel ikonografi, Geç Antik-Bizans Dönemi'nde bazı taban mozaikleri, el sanatları, gümüş eserler, amforalar, sigma formlu tablolar ve Hıristiyan lahitleri üzerinde de devam etmiştir⁴.

Bu sahneler; mutluluğu, şansını, keyifli bir yaşamı; rahat, huzurlu bir yaşamın vaat edildiği, hayal edilen cenneti sembolize ettikleri için Hıristiyanlar tarafından da kabul edilmiş görünmektedir. Denizde yaşayan hayvanlar yanı sıra zaman zaman sahnelerde yer alan balıkçı figürü de 3. yüzyıl Kilise Babaları'nın da ifade ettikleri gibi bir balıkçı olan Aziz Petrus ile özdeşleştirilmiştir⁵.

³ Brandenburg 1983, 250 -253; Andrea 1986, 51-55.

⁴ Levi 1947, taf. LXIII a-d; Dresken-Weiland 1991, 206 vd. Kat. K.A4-5.15.D3.G2.K1.P1-2.SP11 taf. 1,2;37,68;40-44,74 78;45,80;51,92;62,113;63,115;68-69,127-128; Effenberger – Maršak – Zaleskaja – Zaseckaja 1978, 87-93 Kat. Nr. 5 taf. 4; abb. 6-9. 171-176 Kat. Nr. 21 taf. 17; abb. 94-99.

⁵ Brandenburg 1983, 253 vd.

Mısır'da aşk ve deniz tanrıçası olarak kabul edilen İsis'in, aşk tanrıçası İştâr'ın sembolü olan yunus, Antik dünyada denizi, denizde yaşayan tüm canlıları ve denize egemen Tanrıyı ifade eder⁶. Yunus balığı aynı zamanda denizde oluşabilecek felaketlere karşı insanları koruyan, yolculuklarını tehlikesiz geçirmeleri için onlara yardım eden bir hayvandır. Ayrıca ölü kültüründe yardımseverliği ve insanlarla olan iletişimi nedeniyle ölüntün ruhunu Ruhlar Adası'na götüren geminin, yolculuğunu tehlikesiz yapabilmesi için ona eşlik eden bir koruyucu olarak kabul edilmiş; aynı zamanda ölümsüzlüğün, diğer dünyanın varlığına olan umudun sembolü olmuş, yaşayanlar ve ölümler dünyası arasında aracı olarak kabul edilmiştir⁷.

Antik dünyada Poseidon'un eşi Amphitrite ile karşılaşmasını sağlayan yunus balığı, Apollon'un kutsal hayvanı olarak da kabul edilir. Apollon, üç dişli yabayı kullanarak yunus balığını bir takımyıldıza dönüştürerek gökyüzüne yerleştirmiştir. Bugün 88 takımyıldızdan biri Yunus (Delphinus) takımyıldızıdır⁸.

Eski ve Yeni Ahit'te yer almayan, Kilise Babaları tarafından Antik geleneğe bağlı olarak sadece insan severlikleri, oyuna düşkünlükleri ve hızlı olmalarıyla konu edilen yunus, Hıristiyan inancında balıkların kralıdır ve denizde yaşayanları sembolize eder. Yunus, koruyucu sıfatı ile İsa'yı simgeler. Suyun içinde sıçrayan yunus, inancını sevinçle, mutlulukla yaşayan henüz vaftiz edilmiş İsa'nın sembolü olarak da kabul edilir⁹.

Hıristiyan tasvir sanatında yunus balığına yer verilmesinin nedenini, Antik dünyada olduğu gibi yunus balığının denizi, sevgiyi, güveni, şansını sembolize etmesi ya da diğer dünyaya yolculukta ruhların refakatçisi olması şeklinde açıklayanlar olduğu gibi, bunun mitolojik bir form olarak sadece dekoratif amaçla yapıldığını kabul edenlerde vardır¹⁰.

Yunus balığı, 3. yüzyıldan başlayarak Hıristiyan tasvir sanatındaki yerini alır. Öncelikle Roma'daki katakompların tavan ve duvar resimlerinde yabasıyla birlikte tek yunus tasvirlerine yer verilir¹¹. Katakomplardaki bu tasvirlerin sadece dekoratif amaçlı yapıldığı görüşünü savunanlar yanı sıra,

⁶ Wrede 1976, 165.174-175; Czernohaus 1988, 185 vd.

⁷ Diez 1957, 674-675; Wellmann 1901, 2504 vd.; Biedermann 2000, 89-90; Czernohaus 1987, 185.

⁸ Brunner – Flessel - Hiller 1990, 536.

⁹ Brunner – Flessel - Hiller 1990, 536; Wehrhahn-Stauch 1994, 503-504.

¹⁰ Farklı görüşler için bk. Diez 1957, 678 vd.

¹¹ Wilpert 1903, taf. 39,1;49;106;128,2

bazı araştırmacılar tarafından kabul edilen yunus balıkları arasında yaba kompozisyonunun çarşıdaki İsa'yı sembolize ettiği¹². Bu anlamda Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait 6. yüzyıl ortasına tarihlendirilen Parenzo, Euphrasius Kilisesi altarının ön cephe levhasında birbirinden bağımsız hareket eden iki yunus ve burada bulunan başka bir altar ön cephesinin kırık üst bölümünde merkezde haç, iki yanında haça yönelmiş yunus tasvirlerine yer verilmesi önemlidir¹³. Aynı kilisenin synthrononunda da yunus figürleri bulunmaktadır¹⁴. Hıristiyanlara ait lahitlerin özellikle kapaklarında ise yazıtın iki yanında yüzen yunuslara yer verilmiştir¹⁵. Berlin'de bulunan bir Kıpti mezar taşı üzerinde ise öleni ifade eden oransın iki yanında birer yunus yer almıştır¹⁶.

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki 5.-6. yüzyıla tarihlendirilen bir çönten ve konsol üzerinde de yunus figürleri vardır¹⁷. Aynı yerdeki 6. yüzyıla tarihlendirilen, yan yüzleri haç motifli bir sütun kaidesinin ön yüzünde ise yunus balığı üzerinde çıplak bir figür yer almıştır¹⁸. Yunus figürlü bir diğer örnek yine İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ndeki Theodosius Dönemi'ne (379-395) tarihlendirilen, kenarlarında deniz ve içinde yaşayanları konu alan sigma formlu tabladır¹⁹. İsaurya-Alahan Manastırı, Batı Kilisesi'ndeki konsollardan bazıları da yunus şeklindedir²⁰.

Daire içine alınmış bir rozeti dört yönde çevreleyerek merkeze yönelmiş yunuslardan oluşan kompozisyon, taban mozaikleri başta olmak üzere farklı eserlerde yoğun olarak 3.-4. yüzyıllarda, az da olsa Bizans Dönemi'nde tekrarlanır. Merkeze yönelmiş ve buradaki motifi çevreleyen dört yunus değişmezken, merkezdeki nesne değişkenlik göstererek bir medusa başı, eşkenar dörtgen içine alınmış bitkisel bezeme ya da hayvan figürü veya daire içine alınmış geometrik bezeme olabilir²¹.

¹² Leclercq 1920, 289 vd.

¹³ Russo 1991, 92 vd. 187-188 Nr. 51.134 fig. 72.156

¹⁴ Russo 1991, fig. 72 Nr: 51 fig. 74-75 Nr: 54-55.

¹⁵ Wilpert 1929, Tav. 36,1; 59,4; 70,4; 87,1; 140,2; 244,2; 251,1; 263,4;265,4; 278,1; 280,2,8; Gerke 1940, 361 vd.

¹⁶ Leclercq 1920, 294 fig. 3619.

¹⁷ Fıratlı 1990, 128-129 pl. 79, 248a-b; 175-176 pl. 106, 357

¹⁸ Fıratlı 1990, 102 pl. 60, 189a-b

¹⁹ Fıratlı 1990, 94-95 pl. 55, 173

²⁰ Gough 1963, 110 pl. XXXIIIa-b; Gough 1985, fig. 31 pl. 14

²¹ Rasch - Arbeiter 2007, 197 vd. taf. 150, 1-7; 151,2; Tok 2001, 150-151 şek. 20

Yunuslu sevilen bir başka kompozisyon ise genellikle merkezde bir mürekkep balığının yer aldığı ve bunun iki yanında ona yönelmiş yunuslardır²². Antik Dönem'de mürekkep balığı kötü olarak kabul edilmiştir. Yunuslar arasındaki mürekkep balığı, insan dostu yunuslar tarafından kontrol altında tutulan kötülüğü sembolize eder²³. Bu açıklamaya uygun olarak Philippi, B Bazilikası levha parçalarının biri üzerinde mürekkep balığını takip eden bir yunus bulunmaktadır²⁴.

Silifke Müzesi'ndeki nişin kemer alınlığındaki yunus balıkları birbirlerine yönelmiş karşılıklı (antitetik) pozisyonda tasvir edilmişlerdir. Benzer şekilde 1.-4. yüzyıl arasında yapılan bazı figürlü başlıklarda da karşılıklı yunus figürleri yer alır²⁵. Kuzey İtalya'da ise mezar taşlarının alınlıklarında, 1. yüzyıldan başlayarak karşılıklı iki yunus balığı arasında ölünün büstüne yer verildiği görülür. Yüzyılın ikinci yarısı ve 2. yüzyılın ilk yarısında bu tip mezar taşları Alpler ve Dalmaçya'da da yaygınlaşmıştır. Ancak bu bölgelerde yunus balıkları arasında ölünün büstü yerine çiçek, rozet ve çam kozası tasvirine yer verilmiştir²⁶.

Yunuslar arasında yaba kompozisyonu ise Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'nde mezar taşları, altınlar, sütun başlıkları, kaplama levhaları ve Side Müzesi'ndeki sigma formu bir tablada görülür²⁷.

Merkezde haç, bunun iki yanında yunus figürlerine yer veren levha ve altar tablaları da vardır²⁸.

Kilikya-Anazarbos, Havari Kilisesi'ndeki bir blok taş üzerinde daire içine alınan bir haçın yatay kollarının altında merkeze yönelmiş iki yunus figürüne yer verilmiştir²⁹. Tebessa'daki kilisenin kırık, bezemeli bloklarından birinde ise yunuslar bir haçın iki yanında yer almıştır³⁰.

Silifke Müzesi'ndeki nişli blok taşta, yunusların ağızlarının birleştiği orta bölümde dört yapraklı bir çiçek olarak tanımlayabileceğimiz bitkisel

²² Rasch - Arbeiter 2007, 199 vd. taf. 151, 1-7

²³ Dölger 1922, 46-49; Engemann 1969, 1005. 1056; Rasch - Arbeiter 2007, 199

²⁴ Hoddinot 1963, 192 fig. 100

²⁵ von Mercklin 1962, 207 vd. K. Nr: 515-542a abb. 978-1028

²⁶ Wrede 1976, 163 vd. taf. 35, 1-2.4

²⁷ Scrinari 1972, 137 vd. Kat. Nr: 392-399.401; von Mercklin 1962, 207 vd. Kat. Nr: 353.513.514.516.518.532 abb. 659.979-983.1010; Kähler 1967, abb. 83.

²⁸ Jacobek 1993, 199 vd. abb. 2; Pülz 1996, 242.244 abb. 6-7

²⁹ Dagron - Feissel 1987, 246 pl. LXI,4-5

³⁰ Christern 1976, taf. 63,b

motif yer alır (fig. 4). İsaurya-Alahan Manastırı'ndaki, Doğu Kilisesi batı cephesinin yan portal lentosu altındaki dikdörtgen çerçeve içinde de benzer bir kompozisyon bulunur. Burada kabartma tekniğinde merkezde yer alan beş yapraklı palmet tarzında bir çiçeğin iki yanında yunus balıkları yer almıştır. Balıkların ağızı açıktır, çiçek dudaklarına dokunmaktadır (fig. 5)³¹.

Tebessa'daki kilisede bir kaide ve kırık bazı bezemeli blok taşlar üzerinde Alahan benzeri merkezdeki çiçek iki yanında yunuslara yer verildiği görülür. Burada yunusların ağızları Silifke Müzesi'ndeki örneğimiz gibi birbirleriyle birleşir, ancak farklı olarak çiçekler bu birleşme noktasının arasında değil, üzerinde yer alır (5. yüzyıl sonu-6. yüzyıl başı)³².

5.-6. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Mısır kökenli üzeri sivri çatılı, köşeleri akroterli yuvarlak bir nişin merkezindeki istiridye motifi iki yanında yunus figürleri yer alır³³.

Silifke Müzesi'ndeki blok taşın niş kemeri üzerinde ikisi küçük dört balık tasvir edilmiştir. Genel anlamda inancı, inançlı olanları simgeleyen Yunanca Balık ilkleme (*akrostiş*) $IX\Theta Y\Sigma$; Tanrı'nın oğlu, kurtarıcı İsa Mesih olarak çevrilir³⁴. Balık kelimesi $IX\Theta Y\Sigma$ yerine, Hıristiyan tasvir sanatında balık tasviri kullanılmıştır. Yeni Testament'te su içindeki balık ifadesi, vaftiz edilmiş inananlar için kullanılır.

Erken Hıristiyanlık Dönemi Son Akşam Yemeği tasvirlerinde masada yer alan balığın İsa'yı ifade ettiği kabul edilir³⁵. 200 yılına tarihlendirilen iki mezar yazıtında (Aberkios ve Pektorios) da balık figürü, İsa'nın sembolü olarak kullanılmaktadır³⁶. Yeni Testament'te İsa'nın halka yemek olarak sunduğu ve çoğalttığı ekmek ve balık, bir anlamda Şükran ayinindeki kutlanmış ekmeğe işaret eder ve İsa'nın sembolü olarak karşımıza çıkar³⁷. İsa, Yeni Testament'te gökyüzü egemenliğini denize atılan ve her çeşit balığı toplayan bir ağa benzetir, bir başka yerde ise havarileri balıkçılar olarak tanımlar³⁸.

³¹ Gough 1985, fig. 52; Strube 1996, 439 taf. 11,28

³² Christem 1976, taf. 61,d-e;63,a; Strube 1996, 438vd. taf. 12,30;19,47

³³ Strzygowski 1904, 37-38 Nr. 7293 abb. 44

³⁴ Engemann 1969, 1024 vd.; Dresken-Weiland 2010, 27

³⁵ Deichmann 1983, 171-172

³⁶ Klauser - Strathmann 1950, 12 vd.; Wischmeyer 1980, 24 vd. 41; Dölger 1922, 515 vd.

³⁷ Matta Bap. 14:13-21; 15:32-39; Engemann 1969, 1024 vd.; Dresken-Weiland 2010, 27.

³⁸ Matta Bap. 4:19.13:47-52.

Hıristiyan tasvir sanatında İsa'nın simgesi balık, ekmele birlikte ilk olarak Roma'da katakomp duvar resimlerinde görülür³⁹. Matta İncil'inde geçen, İsa'nın halkın yemesi için balık ve ekmeği çoğalttığı yere yapılan Tabgha'daki kilisede, altların hemen önündeki mozaikte de bir sepet içinde ekmele ve bunun iki yanında birer balık figürüne yer verilir⁴⁰.

Vaftiz edilmiş inananların simgesi olarak balık, yine mimari plastik, duvar resmi ve duvar mozaiklerinde görülür. Büyüklükleri açısından değerlendirildiğinde büyük balık İsa'nın, küçükler ise inananların sembolüdür⁴¹. En seçkin örnek, içi ve çevresi mozaik tekniğinde bezenmiş Tunus, Kélibia'daki vaftiz havuzudur. Dört yapraklı yonca planlı havuzun içindeki iri balık tasviri, vaftiz edilmiş inananları sembolize etmektedir⁴².

Silifke Müzesi'ndeki blok taşın nişi içinde bir kaide üzerinde kanatlarını açmış, tahrip edildiği için yüz detayları anlaşılabilen bir kartal figürü yer alır. 6.-7. yüzyıllar arasına tarihlendirilen Mısır kiliselerinin nef duvarları içinde yer alan benzer nişlerden birinde, istiridye motifi önünde bir kaide üzerinde Silifke örneği gibi kartal motifine yer verildiği görülür⁴³.

Eski Ahit'te Mısır'a kaçış sırasında, Tanrı'nın kendisine inananları kurtarmak için kartal kanatları üzerinde taşıdığı aktarılır⁴⁴. Kartal, Tanrı aracılığıyla gençliğin, gençlik gücünün yenilenmesinin simgesidir⁴⁵. Antik dünyada yaşlı kartal güneşe uçar, burada tüyleri yanar, sonrasında üç defa bir su kaynağına dalıp çıkarak gençleşir. Hıristiyan inancında ise kartal, ölümsüzlüğün, vaftizin, bu anlamda öldükten sonra yeniden dirilen, göğe yükselen İsa'nın sembolüdür⁴⁶. Tasvir Sanatı'nda İncil yazarı Ioannes'in simgesi olan kartal, tek başına olduğunda vaftizi, yılanla savaşan kartal ise Hıristiyanlığın şeytan ve diğer kötü güçlerle savaşını temsil eder. Eski ve Yeni Ahit'in manevi gücü ve koruyucusu olarak düşünüldüğü için Kutsal Kitap kürsüleri de kartal şeklinde yapılmıştır⁴⁷. Erken Hıristiyanlık-Bizans

³⁹ Grabar 1967, 88 fig. 82; Brandenburg 1968/1969, 40 vd.; Kroll 1988, 245 fig. 200.

⁴⁰ Schneider 1934, 51 vd. abb. 1; Kroll 1988, 245 abb. 200.

⁴¹ Engemann 1969, 1024 vd.; Dresken-Weiland 2010, 27.

⁴² Pülz 1996, 246; Ristow 1998, 260 Nr. 728 taf. 34b.35d.36a.

⁴³ Strzygowski 1904, 38-39 Nr. 7294 abb. 45.

⁴⁴ Mısır'a Kaçış Bap. 19:4.

⁴⁵ Mezmurlar Bap. 103:5; Yeşaya Bap. 40:31.

⁴⁶ Schneider - Stemplinger 1950, 91 vd.

⁴⁷ Wehrhahn-Stauch 1968, 70 vd.; Heinz-Mohr 1974, 25-26; Sachs – Badstübner - Neumann 2005, 21-22.

Dönemi lahitlerinde ve Kıpti mezar taşlarında görülen kartal ölümsüzlüğü, İsa gibi öldükten sonra dirilmeyi ümit eden inananları sembolize eder, bazen çelenk içindeki İsa monogramıyla birlikte ya da sadece bir çelenkle verilir⁴⁸.

Nişli Bloğun İşlevi

Kilikya-İsaurya Bölgesi kiliselerinde görüntüleri açısından değerlendirildiğinde Silifke Müzesi'ndeki örneğe benzeyen, ancak yekpare oluşlarıyla Silifkeli örnekten ayrılan payeler bulunmaktadır. Bunlar, bema ile naos arasındaki templon kuruluşlarının batı cephelerinde yer almışlardır. Alahan Manastırı, Batı Kilisesi'nde bir paye, Doğu Kilisesi templonu batı cephesindeki kaide üzerinde ise M. Gough'un yaptığı çalışmalarda in situ iki paye bulunmuştur (fig. 6). Payelerin üç cephesinde merkezde Latin haçı etrafında bitkisel bezemeye yer verilmiştir. Ön cephelerde ise farklı olarak taşın içine niş yapılmıştır. Nişin üst bölümü istiridyeye motifleriyle süslenmiş, alt bölümde ise tek başına ya da bitkisel bezemeye birlikte yapılan Latin haçı tasviri, iki yanda sütuncelerle sınırlandırılmıştır⁴⁹.

E. Herzfeld ve S. Guyer'in çalışmaları sırasında da Korykos, Enine Nefli Kilise templonu batı cephesi kaidesinin kuzey ve güney köşesinde, enine nef ayaklarının hemen yanında in situ olarak iki yekpare taştan paye bulunmuştur. Benzer bir paye Korykos, Manastır Kilisesi templon kuruluşunun yine bir köşesinde belirlenmiştir⁵⁰. Enine Nefli Kilise'ye ait mermer payelerden kuzeydekinin ön cephesinde Alahan benzeri bir niş yapılmıştır. Nişin üzeri sivri çatılı yuvarlak kemerlidir. İki yanda sütuncelerle sınırlanan nişin alt bölümünde ise koyun figürü bulunur. Güneydeki köşe payesi ön cephesindeki nişin üzeri yuvarlak kemerlidir. Kemerin içi istiridyeye, nişin alt bölümü ise iki yanda sütuncelerle sınırlanan haç motiflidir. Manastır Kilisesi'ndeki paye üzerinde de ön cephe üst bölümünde istiridyeye motifli niş, alt bölümünde ise açık Kutsal Kitap yer alır.

Silifke Müzesi'ndeki nişli blok taşın benzerlerini Mısır ve Suriye Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi Mimarisi'nde özellikle dini, az da olsa sivil yapılarda bulmak mümkündür. Bunlar üst bölümü genellikle yuvarlak kemerli, içi istiridyeye, bitkisel ya da geometrik bezemeli nişe sahip, alt bölümü

⁴⁸ Wilpert 1929, I taf. 16,1.2; 18,3-5; 137,4, 146,2-3.

⁴⁹ Gough 1985, 115-116 fig. 49.53

⁵⁰ Herzfeld - Guyer 1930, 115-116. 158 abb. 116. 169

de nişle uyumlu şekilde yarım daire planlı iki yanı sütuncelerle sınırlandırılmış duvar nişleridir⁵¹.

Benzer duvar nişleri Parenzo'da başpiskoposluğa ait bir yapının duvar örgüsü içinde de görülür. 6. yüzyıl ortasına tarihlendirilen nişlerden ikisinde yazıt, birinde Latin haçı tasvirine yer verilmiştir⁵².

Kilikya-İsaurya Bölgesi'ndeki bazı kiliselerin nartheklerinde küçük boyutlarda, sade, herhangi bir bezeme unsuru olmayan duvar nişleri yer alır⁵³. *Kolymbion* olarak adlandırılan bu tür nişlerin içinde kutsanmış su olduğu kabul edilir. Kiliseye girmeden önce bu kutsanmış su içine elin daldırılıp haç çıkartılması, kiliseye temizlenmiş, günahlarından arınmış olarak girmeyi sembolize eder⁵⁴.

Kolymbionlar Suriye'deki, özellikle Hauran Bölgesi'ndeki bazı Erken Hıristiyanlık Dönemi'ne tarihlenen kiliselerde de görülür⁵⁵.

Kilikya-İsaurya Bölgesi'nde Mısır kiliselerine benzer duvar nişleri Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephesinde görülür (fig. 7-8)⁵⁶. Buradaki duvar nişlerinden ikisi ana ve yan portaller arasına, diğeri ise güney yan portalin güneyine yerleştirilmiştir. Kuzey yan portalin hemen kuzey yanında olması beklenen duvar nişinden, olasılıkla mevcut kayaya oyularak yapılan bu cephede yer kalmadığı için vazgeçilmiştir. Nişler iki düzgün kesme taş bloktan yapılmıştır. Yüksekliği daha az olan üstteki taşın orta bölümü, nişi oluşturacak şekilde oyulmuş ve istiridye motifiyle bezenmiştir. Nişin yuvarlak kemerinin ortasındaki bir palmet, bunun iki yanında ise yapraklar yer almıştır. Üstteki taşa kıyasla daha yüksek olan nişin alt bölümünde de üsttekiyle uyumlu yarım daire planlı oyuk; iki yanda kaideleri, akanthus yapraklı başlıkları ve yivli gövdeleri olan sütuncelerle sınırlandırılmış, içi ise sade bırakılmıştır.

Alahan Manastırı tören yolu üzerindeki benzer nişli serbest anıt ise dört blok taştan oluşmaktadır (fig. 9-10). Yan ve arka cephesi düzgün tıraşlanmış blok taşların ön cephesinde figürlü, bitkisel ve geometrik motiflerden oluşan bir kompozisyona yer verilmiştir.

⁵¹ Strzygowski 1904, 28.38-44 abb. 33.45-51; Grossmann 1996, 43 vd.; Krause 1966, 65 vd.

⁵² Russo 1991, 227-232 Nr. 189-191 fig. 202-204

⁵³ Aydın 2005, 87 vd.

⁵⁴ Butler 1929, 216

⁵⁵ Butler 1929, 216 vd. fig. 218-220

⁵⁶ Gough 1985, fig. 47.32

Silifke Müzesi'ndeki nişli blok taşın üstü, kenarları ve arkası kabaca bırakılmış, işlenmemiştir. Bu nedenle serbest bir anıtın bir parçası olarak değerlendirilmek zordur. Yuvarlak kemerli nişe sahip blok, Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephesindeki duvar nişlerine benzeyen bir cephe düzenlemesinde, duvar örgüsü içinde yer almış olmalıdır. İçinde kartal, kemer alınlığı üzerinde yunus ve balık figürleriyle daire içinde haç motifine yer veren blok taş, duvar nişinin üst bölümünü oluşturmuştur. Nişin üst bölümü gibi yarım daire planlı alt bölümünü oluşturan blok taş ise günümüze ulaşmamıştır. Böyle bir duvar nişinin hangi yapının duvar örgüsünde yer aldığını gösterecek veri bulunmamaktadır. Alahan örneği gibi bir kilisede ya da bir mezar yapısı veya vaftizhane gibi başka bir yapıda da kullanılmış olabilir.

Nişli Bloğun Tarihlendirilmesi

Hıristiyan Sanatı'nda 6. yüzyılın başından ortasına kadar taş üzerine yapılan tasvirlerde figürlerin yüksek kabartma tekniğinde, yumuşak formda hareket halinde verildiği görülür. Daha önceki örneklerle kıyasla, 6. yüzyıl ortasından başlayarak çevre çizgileri güçlü, olabildiğince yumuşak bir vücut biçimlendirilişinin yanı sıra, azaltılmış vücut detaylarıyla hareket halinde ya da hareketsiz figürler adeta kabartmanın yapıldığı yüzeyle aynı yükseklikteki alçak kabartma ile verilir⁵⁷. Yüzyılın sonuna doğru buna stilize anlatım da eklenmiştir⁵⁸. Bu özellikler bazı ambon parçalarında, Parenzo'daki levhalarda, Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan ambondaki figürlerde, Suriye'de yapılmış bazı levhalar üzerindeki figürlerde, Adana ve Anamur Müzesi'ndeki bazı paye ve levhalarda da görülür. Bunlardan Antalya örneği 6.-7. yüzyıl arasına, Suriyeli örnekler 5.-6. yüzyıl ve 6.-7. yüzyıl arasına, Adana ve Anamurlu örnekler ise 6. yüzyıl ortasına tarihlendirilir⁵⁹.

Silifke Müzesi'ndeki blok taşın nişi içinde yer alan kartal figürü, plastik etkili oldukça yüksek kabartma verililişle 6. yüzyılın ilk yarısında yapılan figürlü tasvirlerle aynı grupta değerlendirilebilir. Kemer alınlığındaki

⁵⁷ Ulbert 1969/1970, 342 Nr. 16. 19-20. 22-23 taf. 67, 1.3-4; 68, 1-2; Effenberger 1989, 148

⁵⁸ Jakobs 1987, 161. taf. 23 a; Tezcan 1989, 131 res. 136

⁵⁹ Jakobs 1987, taf. 23a; Harrison 1986, 73-74 taf. 2-3; Brenk 1985, abb. 249-250; Ruprechtsberger 1993, K. Nr. 73. Russo 1991, K. Nr. 63-64. 127. 135. 154. 201-203: fig. 88-89. 153. 157. 178. 215-217; Aydın 2008, 276 vd.

balık figürleri ise alçak kabartma tekniğinde olabildiğince yumuşak vücut biçimlenişleri, azaltılmış vücut detayları ve hareket halinde verilmişleriyle 6. yüzyıl ortasına tarihlendirilen tasvirlerle ortak özelliklere sahiptir.

Kilikya-İsaurya Bölgesi'ndeki Erken Hıristiyanlık-Bizans Dönemi'ne ait yapıların yoğun olarak 5. yüzyıl ikinci yarısı ile 6. yüzyıl başı arasında yapıldığı görülür⁶⁰. Duvar nişlerine sahip Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi ise 6. yüzyıl başına tarihlendirilir⁶¹.

Silifke Müzesi'nde bulunan bir duvar nişinin üst bölümüne ait figürlü blok taş, üzerindeki figürlerin üslup özellikleriyle 6. yüzyıl ilk yarısı ya da ortasına tarihlendirilebilir.

⁶⁰ Hild – Hellenkemper – Hellenkemper-Salies 1990, 273; Mietke – Ristow – Schmitt - Brakmann 2004, 852 vd.

⁶¹ Hild – Hellenkemper – Hellenkemper-Salies 1990, 217-218.221-222.257 vd.; Mietke – Ristow – Schmitt - Brakmann 2004, 852 vd.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Andrea 1986 Andrea, B., "Delphine als Glückssymbole", H. Roth – D. von Reitzenstein (Hrsg.), *Zum Problem der Deutung frühmittelalterlicher Bildinhalte* (Akten des 1.Internationalen Kolloquiums in Marburg a.d. Lahn, 15. bis 19. Februar 1983), Sigmaringen, 51-55.
- Aydın 2005 Aydın, A., "Mersin-Silifke, Sömek Köyü Kiliseleri Yüzey Araştırması", *AST 22-I*, 85-100.
- Aydın 2008 Aydın, A., "Adana, Anamur ve Silifke Müzesi'ndeki Figürlü Paye ve Levhalar", *Adalya XI*, 269-286.
- Biedermann 2000 Biedermann, H., "Delphin", *Knaurs Lexikon der Symbole*, München, 89-90.
- Brandenburg 1968/1969 Brandenburg, H., "Das Grab des Papstes Cornelius und die Lucinaregion der Callixtus-Katakombe", *JbAChr 11/12*, 42-54.
- Brandenburg 1983 Brandenburg, H., "Die Darstellungen maritimen Lebens", H. Beck – P.C. Bol (Hrsg.), *Spätantike und frühes Christentum, Ausstellung im Liebighaus Museum alter Plastik, Frankfurt am Main*, 249-256.
- Brenk 1977 Brenk, B., *Spätantike und frühes Christentum*, Berlin.
- Brunner – Flessel – Hiller 1990 Brunner, H. – Flessel, K. – Hiller, F., *Lexikon Alte Kulturen 1*, Mannheim.
- Butler 1929 Butler, H.C., *Early Churches in Syria 4th-7th Centuries*, Princeton.
- Christern 1976 Christern, J., *Das frühchristliche Pilgerheiligtum von Tebessa: Architektur und Ornamentik einer spätantiken Bauhütte in Nordafrika*, Wiesbaden.
- Czernohaus 1988 Czernohaus, K., *Delphindarstellungen von der minoischen bis zur geometrischen Zeit*, Göteborg.
- Dagron – Feissel 1987 Dagron, G. – Feissel, D., *Inscriptions de Cilicie, Travaux et Mémoires du Centre de Recherche d'Histoire et Civilisation de Byzance*, Paris.
- Deichmann 1983 Deichmann, F.W., *Einführung in die Christliche Archäologie*, Darmstadt.
- Diez 1957 Diez, E., "Delphin", *RAC III*, 667-682.
- Dölger 1922 Dölger, F.J., *ΙΧΘΥΣ. Der heilige Fisch in den antiken Religionen und im Christentum*, II, Münster.
- Dresken-Weiland 1991 Dresken-Weiland, J., *Reliefierte Tischplatten aus Theodosianischer Zeit*, Città del Vaticano.
- Dresken-Weiland 2010 Dresken-Weiland, J., *Bild, Grab und Wort. Untersuchungen zu Jenseitsvorstellungen von Christen des 3. und 4. Jahrhunderts*, Regensburg.

- Effenberger 1989 Effenberger, A., "Studien zu den Bildwerken der Frühchristlich-byzantinischen Sammlung III: Das Petrusrelief von Alaçam", Staatliche Museen zu Berlin Forschungen und Berichte 27, 129-154.
- Effenberger – Maršak – Zaleskaja – Zaseckaja 1978
Effenberger, A. – Maršak, B. – Zaleskaja, V. – Zaseckaja, I. (Hrsg.), Spätantike und frühbyzantinische Silbergefäße aus der Staatlichen Eremitage Leningrad, Staatliche Museen zu Berlin. Ausstellungskataloge der Frühchristlich-byzantinischen Sammlung II, Berlin.
- Engemann 1969 Engemann, J., "Fisch", RAC VII, 959-1097.
- Firatlı 1990 Firatlı, N., La Sculpture Byzantine Figurée au Musée Archéologique d'Istanbul, Paris.
- Gerke 1940 Gerke, F., Die christlichen Sarkophage der vorkonstantinischen Zeit, Berlin.
- Gough 1963 Gough, M., "Excavations at Alahan Monastery: Second Preliminary Report" AnatStud 13, 105-115.
- Gough 1985 Gough, M., Alahan: an Early Christian Monastery in Southern Turkey, Toronto.
- Grabar 1967 Grabar, A., Die Kunst des frühen Christentums, München.
- Grossmann 1996 Grossmann, P., "Kirchenbau in Ägypten", Gustav-Lübcke-Museum der Stadt Hamm und dem Museum für Spätantike und Byzantinische Kunst, Staatliche Museen zu Berlin-Preußischer Kulturbesitz (Ed.), Ägypten. Schätze aus dem Wüstensand Kunst und Kultur der Christen am Nil, Wiesbaden, 43-57.
- Harrison 1986 Harrison, R. M., "An Ambo Parapet in the Antalya Museum", O. Feld – U. Peschlow (Hrsg.), Studien zur spätantiken und byzantinischen Kunst. F.W. Deichmann gewidmet 2, Bonn, 73-74.
- Heinz-Mohr 1974 Heinz-Mohr, G., Lexikon der Symbole. Bilder und Zeichen der christlichen Kunst, Düsseldorf-Köln.
- Herzfeld – Guyer 1930 Herzfeld, E. – Guyer, S., Meriamlik und Korykos, MAMA. Manchester.
- Hild – Hellenkemper – Hellenkemper-Salies 1990
Hild, F. – Hellenkemper, H. – Hellenkemper-Salies, G., "Kommagene-Kilikien-Isaurien", RBK IV, 182-356.
- Hoddinott 1963 Hoddinott, R. F., Early Byzantine Churches in Macedonia and Southern Serbia, New York.
- Jacobek 1993 Jacobek, R., "Eine reliefierte Schrankenplatte aus Limyra", J. Borchardt – G. Dobesch (Hrsg.), Akten des II. Internationalen Lykien-Symposiums II, Wien, 197-200.

- Jakobs 1987 Jakobs, P. H. F., Die frühchristlichen Ambone Griechenlands, Bonn.
- Kähler 1967 Kähler, H., Die Hagia Sophia, Berlin.
- Klauser – Strathmann 1950 Klauser, Th. – Strathmann, H., “Aberkios” RAC I, 12-17.
- Krause 1966 Krause, M., “Ägypten”, RBK I, 65-79.
- Kroll 1988 Kroll, G., Auf den Spuren Jesu, Stuttgart.
- Leclercq 1920 Leclercq, H., “Dauphin”, DACL 4-1, 283-295.
- Levi 1947 Levi, D., Antioch Mosaic Pavements II, Princeton.
- von Mercklin 1962 von Mercklin, E., Antike Figuralkapitellen, Berlin.
- Mietke – Ristow – Schmitt - Brakmann 2004 Mietke, G. – Ristow, S. – Schmitt, T. – Brakmann, H., “Kilikien (Cilicia, Isauria)”, RAC XIX, 803-864.
- Pülz 1996 Pülz, A., “Eine frühchristliche Kirche beim Ptolemaion in Limyra”, F. Blakolmer v.d. (Hrsg.), Fremde Zeiten Fest. J. Borchhardt, I, Wien, 239-250.
- Rasch – Arbeiter 2007 Rasch, J.J. – Arbeiter, A., Das Mausoleum der Constantina in Rom, Mainz am Rhein.
- Ristow 1998 Ristow, S., Frühchristliche Baptisterien, Jahrbuch für Antike und Christentum, Ergänzungsband 27, Münster.
- Ruprechtsberger 1993 Ruprechtsberger, E. M. (Hrsg.), Syrien: von den Aposteln zu den Kalifen, Linz.
- Russo 1991 Russo, E., Sculture del complesso eufrasiano di Parenzo, Pubblicazioni dell’Università delgi Studi di Cassino. Napoli.
- Sachs – Badstübner – Neumann 2005 Sachs, H. – Badstübner, E. – Neumann, H., Wörterbuch der christlichen Ikonographie, Regensburg.
- Schneider 1934 Schneider, A.M., Die Brotvermehrungskirche von et-tabga am Genesarethsee und ihre Mosaiken, Paderborn.
- Schneider – Stemplinger 1950 Schneider, Th. – Stemplinger, E., “Adler”, RAC I, 87-94.
- Scrinari 1972 Scrinari, V., Museo Archeologico di Aquileia. Catalogo delle Sculture Romane, Istituto Poligrafico dello Stato, Rome.
- Strube 1996 Strube, C., “Zur Datierung der Baudekoration von Tebessa”, B. Brenk (Ed.), Innovation in der Spätantike, Wiesbaden, 421-455.
- Strzygowski 1904 Strzygowski, J., Catalogue général des antiquités Égyptiennes du Musée de Caire, n°s 7001-7394 et 8742-9200 Koptische Kunst, Vienne.
- Tezcan 1989 Tezcan, H., Topkapı Sarayı ve Çevresinin Bizans Devri Arkeolojisi, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.

- Tok 2001 Tok, E., "Erken Bizans Dönemi Zemin Mozaiklerine Sardes Örneğinde Bir Bakış", STD XI, 135-159.
- Ulbert 1969/1970 Ulbert, T., "Untersuchungen zu den byzantinischen Reliefplatten des 6. bis 8. Jahrhunderts", IstMitt 19/20, 339-357.
- Wehrhahn-Stauch 1968 Wehrhahn-Stauch, L., "Adler", LCI I, 70-75.
- Wehrhahn-Stauch 1994 Wehrhahn-Stauch, L., "Delphin", LCI I, 503-504.
- Wellmann 1901 Wellmann, M., "Delphin", RE IV, 2, 2504-2509.
- Wilpert 1903 Wilpert, G., Die Malereien der Katakomben Roms, Freiburg im Breisgau.
- Wilpert 1929 Wilpert, G., I Sarcophagi Cristiani Antichi, Pontificio Istituto di Archeologia Christiana, Rome.
- Wischmeyer 1980 Wischmeyer, W., "Die Aberkiosinschrift als Grabepigramm", JbAChr 23, 22-47.
- Wrede 1976 Wrede, H., "Lebenssymbole und Bildnisse zwischen Meerwesen", H. Keller – J. Kleine (Hrsg.), Festschrift für G. Kleiner, Tübingen, 147-178.

Fig. 1 Silifke Müzesi'ndeki duvar nişi üst bloğu (S. Durugönül)

Fig. 2 Silifke Müzesi'ndeki duvar nişi üst bloğu

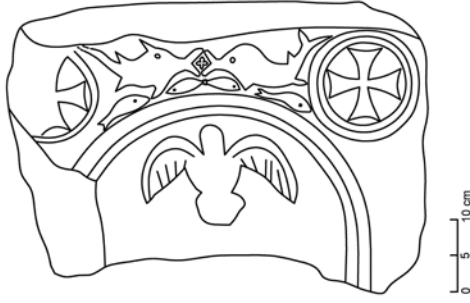

Fig. 3 Silifke Müzesi'ndeki duvar nişi üst bloğunun çizimi (A. Yaman)

Fig. 4 Silifke Müzesi'ndeki nişin kemer alınlığındaki yunuslar

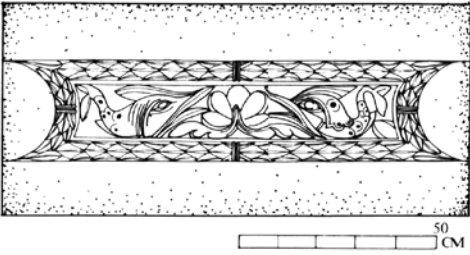

Fig. 5 İsaurya-Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephe yan portalindeki yunuslar (Gough 1985, fig. 52)

Fig. 6 İsaurya-Alahan Manastırı, Batı Kilisesi'ndeki paye

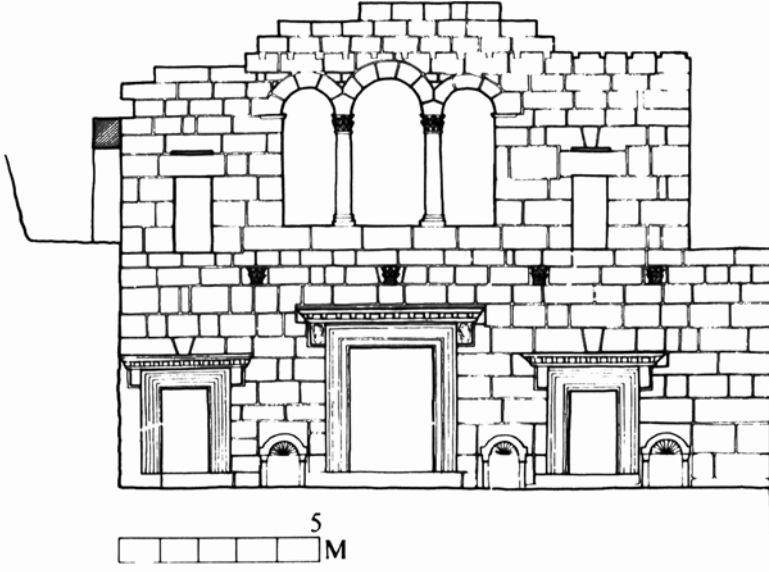

Fig. 7 İsaurya-Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephesi ve duvar nişleri (Gough 1985, fig. 47)

Fig. 8 İsaurya-Alahan Manastırı, Doğu Kilisesi batı cephesi ve duvar nişleri

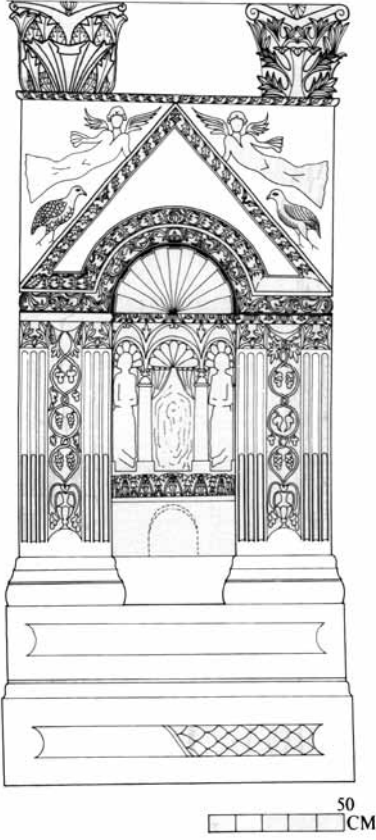

Fig. 9 Īsaurya-Alahan Manastırı tören yolu üzerindeki anıt
(Gough 1985, fig. 57)

Fig. 10 Īsaurya-Alahan Manastırı tören yolu üzerindeki anıt